

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראל זצ"ל

חֶמְדָּה יָמִים

HEMDAT YAMIM

פְּרֻשַׁת הַשָּׁבוע בַּלַק תַּשְׁפִּי"ד

אברהם, משה ויהושע בן נון - תורת חיים!
הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

"נלע"ד רבי ישמעאל נמי לא אמר מקרא: וְאַסְפֹּת דְגָגָא אַלא בארץ ישראל... שהעבודה בקרקע גופה מצווה משום יישוב ארץ ישראל ולהוציא פירותיה הקדושים ועל זה ציוותה התורה וְאַסְפֹת דְגָגָא... וכאלו תאמר לא אניח תפילין מפני שאני עוסק בתורה? הכא נמי לא יאמר לא אאסוף דגני מפני עסק התורה. ואפשר אפילו שארי אומנויות שיש בהם ישוב העולם הכל בכלל מצווה". [חת"ס, חידושים סוכה דף לד ע"ב בהסבר הסוגיא בברכות (דף לה ע"ב)].
קל וחומר במצווה להגן על ארץ ישראל והעם היושב עליה מפני צר הבאים להשמידם מתחת שמי השם.

כמובטח, השבוע נמשיך לעסוק בחייליו של יהושע בן נון ובשרות הצבאי של לומדי ומלמדי התורה, שבהם עוסק הפסוק שציטטה הסוגיא בברכות, וביתרונות העצומים גם מבחינה רוחנית, של מדינה יהודית עצמאית.
לפי פשט הפסוקים, בראש הצבא, כבר בתקופת האבות, עמד אברהם אבינו - גדול הדור - שיצא למלחמה בראש הגדוד של חניכיו-תלמידיו, לומדי התורה של אותו זמן. וז"ל הכתוב: "וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁפָּה אַחִיו וַיִּרְק אֶת חֲנִיכָיו וַיְלִידֵי בֵיתוֹ שְׂמֹנֶה עָשָׂר וַיְשַׁלֵּשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד דָּוָן" (בראשית יד, יז).
גם לפי הדרש המובא ברש"י, מי שיצא לקרב עם אברהם ש"קיים כל התורה כולה", היה היתלמיד חכם' שהיה דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, והוא אליעזר. וז"ל רש"י (שם): "רבותינו אמרו אליעזר לבדו היה". רוב הדעות בסוגיא (נדרים דף לב ע"א) המזכירה אירוע זה, רואות ביציאה של אברהם ותלמידיו לקרב, מעשה מאוד חיובי. גם דעתו היחידאית (שם) של רבי אבהו בשם רבי אלעזר, המתנגדת לגיוס תלמידיו של אברהם אבינו, איננה מתנגדת להשתתפותו של אברהם היתלמיד חכם' במלחמה, עוד נעיר שעל רבי אבהו חולקים גדולי האמוראים של הדור הראשון וממשיכי דרכם: רב, שמואל, רבי יוחנן ורבי אמי.
לדעתו של רבי אבהו, אין כל השפעה על שאלת גיוס לומדי התורה בימינו, מכיוון שלא מדובר במלחמת מצווה - "עזרת ישראל מיד צר".
כנראה שבמלחמת מצווה, גם רבי אבהו מודה, שכולם צריכים למהר ולהתגייס, כדי להציל את עם ישראל. דעתו של רבי אבהו מצריכה עיון מבחינה נוספת. נצטט את דבריו: "אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר: מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנים? מפני שעשה אנגריא בת"ח, שנאמר: וירק את חניכיו ילידי ביתו" (נדרים שם). הביטוי "אנגריא" מופיע פעמים רבות בדברי חז"ל ותמיד משמעותו עבודת סבלות, כנראה מפרכת. כך מסביר גם רש"י בסוגיא במסכת סוטה. וז"ל הגמרא: "דרש רבא: מפני מה נענש אסא? מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים, שנאמר: 'והמלך אסא השמיע את כל יהודה. אין נקיי' (מלכים א טו, כב) - מאי אין נקיי? אמר רב יהודה אמר רב: אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה" (דף י עמוד א). רש"י במקום מסביר: אנגריא - עבודת המלך. השמיע את כל יהודה - הזעיקן וישאו את אבני הרמה".

אם כך, אין כל קשר בין דבריו של רבי אבהו, לבין החיוב של כולם לצאת למלחמת מצווה. כיון שהזכרנו את הסוגיא בעניין המלך אסא, נסביר שדווקא משם הראיה היא הפוכה. המלך אסא היה מעורב, רחמנא ליצלן, במלחמת אחים עם בעשא מלך ישראל. הוא עשה מעשים חמורים ביותר בניסיון להיחלץ מהמצור שערך עליו בעשא. אסא שילם כסף וזהב למלך ארם, כדי שחיילי צבא ארם יכו את תושבי הגליל הישראליים, דבר שקשה אפילו לתפוס בחומרתו הנוראה. אסא גם הכריז על גיוס כללי, אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה, שכלל גם את העוסקים בתורה. במילים אחרות, אסא הכריז על מלחמת אחים כמלחמת מצווה. כמה איום ונורא!!! כמובן שהוא נענש על כך בעונש חמור. כל ניסיון לקשור בין סוגיא זו למלחמת מצווה לעזרת ישראל מיד צר, מעורר תמיהה.

נמשיך עתה לדורו של משה רבנו ותלמידיו יהושע בן נון, שני תלמידי החכמים החשובים ביותר מאז ומעולם, שהתחילו את תהליך מסירת התורה עד סוף כל הדורות. "משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע" (אבות פ"א מ"א). שניהם יצאו למלחמות המצווה והשתתפו בהן בצורה פעילה ומשמעותית, ובכך לימדו אותנו איך נוהגים מנהיגי התורה לדורות. נתפלל כי נזכה ללמוד מהם. יהושע לומד התורה יצא למלחמה בעמלק (שמות יז, ט) ומשה רבנו יצא למלחמה בסיחון מלך האמורי (במדבר כא, יד ואילך) ובעוג מלך הבשן. הוא חיסל את הענק עוג במו ידיו, כמבואר במדרשים: "אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם" **במלחמה**, לא כדרך שאחרים עושין שמשלחין חיילות והן באין בסוף אלא כשם שעשה משה... וכן יהושע" (פסיקתא זוטרותא (לקח טוב) במדבר דף קלד ע"ב, ברכות דף נד ע"ב).

בשבוע הבא, בעז"ה, נמשיך להביא את המקורות בנושא.
בינתיים נאמר: אי אפשר להכריח ולכפות שירות בצה"ל. לא זו הדרך לזכות את כל חלקי הציבור במצווה זו. נקרא למנהיגי התורניים של הציבור החרדי, שהם אחינו ובשרנו ושותפינו מהרבה בחינות, לקרא לצה"ל ולממשלת ישראל להכריז: אנחנו רוצים להיות שותפים בזכות החשובה להגן על עמנו ומדינתנו, כפי שהיה בכל הדורות שבהם היו לעם ישראל מדינה עצמאית וצבא, תוך תביעה צודקת להבטיח את צרכיו הרוחניים לפי מנהגיו של ציבור זה. קריאה זו תרבה קידוש השם וכבוד תורה, ותקרב בין העם כולו לאבינו שבשמים.

[\(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטיוב\)](#)

לְעִילוּי זְשֵׁמַת

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב	פרופ' ישראל אהרוני י"ד בכסלו תשפ"ג	מר משה וסרצוג כ" בתשרי תשפ"א	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א
מר שמואל וגבי אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד
הרב אשר וגבי סוזן וסרטיל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף	הרב מאיר וגבי שרה ברקפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	מר יצחק וגבי נעמי טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	מר יצחק וגבי שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י" בתמוז תשע"ד	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד
ר' אליהו כרמל וגבי מלכה טוביע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	מר זליג וגבי שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י" בתמוז תשע"ד	מר אלישע בן רבקה וגבי שושנה בת שרה	מר אלישע בן רבקה וגבי שושנה בת שרה	ר' שמואל רוזנהק נלב"ע ו' באייר תשפ"ג

ארץ חמדה, ע"ר Eretz Hemdah

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 Bruriya St., Jerusalem 91080
Tel: 02-5371485 | WWW.ERETZHEMDAH.ORG | info@eretzhemdah.org

חֵמְדַּת הַשַּׁבָּת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

חיבור מחיצת שולחן ניידת לשיש בשבת

נשאלנו אם מותר לחבר מחיצת שולחן ניידת לשיש בשבת.
נסביר את השאלה:

בבית יש שיש אחד ארוך. מסיבותיה שלה, המשפחה רוצה לחלק את המרחב הארוך של השיש לחלקים מוגדרים. לצורך כך הם חשבו על פתרון פשוט וזול: יש מחיצות שקופות בגובה 40 ס"מ שניתן לחבר לשיש בעזרת כוסיות ואקום הנמצאות בתחתית המחיצה. את המחיצה הזו יקבעו על השיש באופן שיחצוץ בין חלקיו. דא עקא, שאחד הילדים השובבים אוהב לשחק עם המחיצה, לנתק ולהזיז אותה. השאלה היא אם מותר להחזיר את המחיצה למקומה אם הוא מנתק אותה ממקומה בשבת.

בכדי לברר את הדבר, יש לברר את הדין של חיבור דברים לבית בשבת. את יסודותיה ההלכתיים של הסוגיה כתבנו במסגרת [מורנו על הלכות שבת](#). נעבור על עיקרי הדברים כאן.

רש"י מסיק מהסוגיה במסכת עירובין (דף קב ע"ב) שביחס לתוספת לבניין המחובר לקרקע, אפילו תוספת כלשהי נחשבת למלאכת בונה.

אך במסכת שבת (דף קלח ע"א) רב אומר שמותר לנטות וילון. רש"י מסביר שההיתר הוא מפני שדרכו להינתן ולהסתלק כדלת בעלמא'. בדברי רש"י חלקו הפוסקים:

תרומת הדשן מבאר שהכוונה היא דווקא לוילון זמני, שרגילים לתלות ולהסיר תדיר (יש לזכור שבזמנם 'דלת' לא תמיד סבבה על צירים ולא תמיד הייתה מחוברת לקרקע בקביעות).

הבית יוסף אומר שכוונתו היא כמו דלת, הנעה על ציריה, כך מותר לתלות וילון שרגילים להסיט, לפתוח ולסגור. הרמ"א (אורח חיים סימן שטו א) פוסק את הדברים להלכה. לאור זאת המגן אברהם מתיר לתלות וילונות שנועדו לקישוט על הקירות בשבת, מכיוון שלא מדובר במחיצה, בדבר שבונה את הבית.

אך החזון איש אומר שההיתר לתלות את הווילון מתייחס לוילון שמחברים תמיד בצורה זמנית. הוא גם מוכן לקבל את דברי המגן אברהם, כל עוד מדובר על קישוט שנתלה לכבוד שבת, אך לא קישוט שנועד לתלייה לטווח הארוך. החזון איש אומר שמותר להחליף את הפרוכת שעל ארון הקודש, מכיוון שמחליפים אותה בכל שבוע. משמע שבוודאי שחיבור שנשאר לשבוע נחשב זמני (האם יתכן שגם חיבור ארוך יותר ייחשב זמני? יתכן. אך אין לנו ראיה לכך).

מדברי הפוסקים עולה שכאשר מחברים דבר לקרקע (או לבית המחובר לקרקע) יש להתייחס לשלושה משתנים:
א. מטרת החיבור: האם מדובר בדבר המשלים את הבניין (חיבור שכזה חמור יותר) או דבר העומד בפני עצמו (כמו קישוט, שדינו קל יותר).

ב. חוזק ועוצמת החיבור.

ג. אורך הזמן בו מתכוונים שהחפץ יישאר מחובר.

מבחינת המטרה, במקרה זה מדובר בחיבור מחיצה המשמשת את השיש, ולא דבר העומד בפני עצמו. דינו חמור יותר מהדין של קישוט.

מבחינת חוזק ועוצמת החיבור: בשמירת שבת כהלכתה (פרק כג סעיף לט) פוסק שחיבור ואקום נחשב חיבור חזק, שכן ניתן להשתמש בו לתלייה דברים לטווח הארוך. כמובן שיש לבחון את חיבור הוואקום המדובר: מטבע הדברים, ישנם חיבורי ואקום שחיבורם חזק ויציב, ויהיו אחרים שקל יותר להסיר ולהזיז. במקרה זה מדובר על חיבור ואקום שילד מנתק אותו תדיר. סביר שהיכולת שלו לנתק את המחיצה אומרת שהחיבור אינו יציב במיוחד.

יתרה מכך, ברור שיש הבדל בין חיבור ואקום וחיבור עם מסמרים או ברגים. את שניהם ניתן להסיר. אך הסרת הבורג גם דורשת מאמץ וגם פוגעת בקיר במידה מסוימת. לעומת זאת, הסרת הוואקום קלה ואינה פוגעת בבית.

אם כך, יתכן והגדרת החיבור של הוואקום תושפע משאלת ארוך הזמן שמצפים שחיבור זה יחזיק מעמד. אם תולים מתלה למגבות בעזרת ואקום, ומבחינה עקרונית אין כוונה להזיז את הוואקום, זה שונה מתליית דברים אחרים שברור לאדם שיוזזו. דבר זה לא מגדיר רק את הקריטריון השלישי, אורך הזמן, אלא גם מגדיר את עצמת החיבור בצורה נכונה ומדויקת יותר.

אם נשוב למקרה שלנו: לכאורה גם כאן הדבר יהיה תלוי בצפי של המשפחה. אם כוונת המשפחה להשאיר את המחיצה באופן קבוע, ובמקרה יש ילד שמצליח לנתק את המחיצה ולהזיז אותה, לכאורה נכון יותר להתייחס לזה כתוספת שנועדה להישאר מחוברת לטווח הארוך. אם כך, יש כאן את כל הקריטריונים לחומרה: מדובר בדבר המשלים את היכולת להשתמש בשיש כראוי, המחובר בעזרת ואקום שיכול ורצוי שישאר במקומו, ולכן הדבר אסור.

אך במקרה שלנו נשמע שיש שתי סיבות להקל: ראשית, אם היכולת של הילד לנתק את המחיצה מראה לנו שהחיבור אינו עמיד במיוחד, הרי שיש מקום להקל בזה. יתרה מכך: גם אם הניתוק אינו קל, אך הילד יודע איך לעשות זאת, ואף על פי כן המשפחה בוחרת בוואקום מתוך ידיעה שקל להזיז את המחיצה, ואין להם ציפייה אמיתית שהמחיצה תישאר שם ליותר משבוע בכל פעם (כפי שעולה מהחזון איש, כאמור), אין כאן חיבור שבכוונת המשפחה שישאר קבוע, ולכן הדבר מותר.

ארץ חמדה – קישור לשיעורי "מורנו" ביוטיוב

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:

נייר רפאל בן רחל ברכה	נייר רפאל בן רחל ברכה	נייר רפאל בן רחל ברכה	נייר רפאל בן רחל ברכה	נייר רפאל בן רחל ברכה
רות צפורה בת חנה	רות צפורה בת חנה	רות צפורה בת חנה	רות צפורה בת חנה	רות צפורה בת חנה
הילה צפנת בת שרה טובה	הילה צפנת בת שרה טובה	הילה צפנת בת שרה טובה	הילה צפנת בת שרה טובה	הילה צפנת בת שרה טובה
עובדיה בן אסתר מלכה	עובדיה בן אסתר מלכה	עובדיה בן אסתר מלכה	עובדיה בן אסתר מלכה	עובדיה בן אסתר מלכה
מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה
חנה בת אוריה	חנה בת אוריה	חנה בת אוריה	חנה בת אוריה	חנה בת אוריה
נטע בת מלכה	נטע בת מלכה	נטע בת מלכה	נטע בת מלכה	נטע בת מלכה
שלומית בת לאה	שלומית בת לאה	שלומית בת לאה	שלומית בת לאה	שלומית בת לאה
נעם בן שלומית	נעם בן שלומית	נעם בן שלומית	נעם בן שלומית	נעם בן שלומית
עודד בן חיה	עודד בן חיה	עודד בן חיה	עודד בן חיה	עודד בן חיה
רבקה בת שרה בלה	רבקה בת שרה בלה	רבקה בת שרה בלה	רבקה בת שרה בלה	רבקה בת שרה בלה
טל שאול בן יפה	טל שאול בן יפה	טל שאול בן יפה	טל שאול בן יפה	טל שאול בן יפה
הילל בן תמר שפרה	הילל בן תמר שפרה	הילל בן תמר שפרה	הילל בן תמר שפרה	הילל בן תמר שפרה
מינדה לאה בת ליפשה	מינדה לאה בת ליפשה	מינדה לאה בת ליפשה	מינדה לאה בת ליפשה	מינדה לאה בת ליפשה
חווה ראנלה בת פיילא	חווה ראנלה בת פיילא	חווה ראנלה בת פיילא	חווה ראנלה בת פיילא	חווה ראנלה בת פיילא
חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה
יאיר ידידיה בן מיכל בינה	יאיר ידידיה בן מיכל בינה	יאיר ידידיה בן מיכל בינה	יאיר ידידיה בן מיכל בינה	יאיר ידידיה בן מיכל בינה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ז)

Sydney, Australia

סידני, אוסטרליה
מרחשוון תשס"ח

אמירת פרקי קבלת שבת לפני פלג המנחה על מנת למנוע חילול שבת

שאלה

לאחרונה התמניתי לרב של קהילה גדולה, שרוב חבריה אינם שומרי מצוות. אני מנסה לעודד אותם לבוא לבית הכנסת בשבת, ובמיוחד בליל שבת, כדי שיטעמו טעם של שבת.

הבעיה היא עם זמן כניסת שבת בקיץ, במיוחד עם המעבר לשעון קיץ. לפעמים השקיעה היא רק בתשע בערב. כאשר התפילה מאוחרת מאוד, חברי הקהילה שאינם דתיים לא יבואו לתפילה. אם נוכל להתחיל את התפילה לפני פלג המנחה, נוכל לעודד אותם לבוא ולקרוב אותם. מה הדין, הן ביחס לתפילה והן ביחס להדלקת נרות?

תשובה

ניתן לערוך קבלת שבת לפני פלג המנחה, אך ערבית יש להתפלל רק לאחר פלג המנחה¹. לכן יש לתכנן את הזמן בהתאם לאורכה של קבלת השבת, וכן אם ישנה דרשה בליל שבת גם בהתאם לאורכה, כך שיגיעו אל תפילת ערבית מיד לאחר פלג המנחה. הדלקת נרות לכתחילה צריכה להיות סמוכה לקבלת שבת. אך כיוון שלדעת פוסקים רבים קבלת שבת אינה חלה אלא מפלג המנחה ואילך, יש לכתחילה להדליק סמוך לפלג המנחה, אם אכן אז מקבלים את השבת². אם יש צורך להדליק לפני כן, עייין בשו"ת ב"מראה הבזק"³ פתרונו נוספים.

¹ שלוש דעות ראשונים הובאו בפוסקים ממתני ניתן לקבל שבת:

א. לדעת הרא"ש (ברכות פרק ד ס"ו) ותלמידיו רבנו יונה (ברכות יח ע"ב בדפי הרי"ף ד"ה רב צלי), ניתן לקבל שבת החל מפלג המנחה. הם למדו זאת מן המבואר בגמרא (ברכות כז ע"א), שרב נהג להתפלל ערבית של ליל שבת כבר בערב שבת, כלומר לאחר פלג המנחה, ורב היה מקבל שבת בתפילה זו, ואם כן מוכח שניתן לקבל שבת מפלג המנחה, והוא הזמן המוקדם ביותר שניתן להתפלל בו ערבית של ליל שבת. קודם לכן אי אפשר להתפלל ערבית של ליל שבת, ואף לא ניתן לקבל שבת.

ב. לדעת הרמב"ן (תורת האדם שער האבל, עניין אבילות ישנה) ניתן לקבל שבת מהשקיעה. הוא נוקט כשיטת רבנו תם, שבין השמשות מתחיל שלושה ורבע מיל לאחר השקיעה, והוא מחדש זמן תוספת שבת הוא מהשקיעה עד בין השמשות, אך לפני השקיעה לא ניתן לקבל שבת. טעמו הוא שכל עוד השמש זורחת, כיוון שהוא יום מובהק, אי אפשר להגדירו כזמן "תוספת שבת". בהמשך מזהה הרמב"ן את השקיעה עם פלג המנחה: "והיינו דאמרין במס' ברכות (כו ע"א) 'רבי יהודה אומר עד פלג המנחה', והוא זמן קרוב לתחילת שקיעת החמה, אין ביניהם אלא מהלך של"ד אמות בקרוב, דקסבר ר' יהודה לענין תפלה בטר שמשא אזלין, דבעינן לתפלת המנחה 'ייראוך עם שמש', וילפני ירח דור דורים' לשל ערבית". כיוון שעל-פי שיטתו צאת הכוכבים הוא ד' מילין לאחר השקיעה, ואת שעות היום מחשבים מעלות השחר עד צאת הכוכבים, ועל-פי חשבון של 40 מיל ליום נמצא שכל שעה היא שלושה מיל ושליש, ואם כן פלג המנחה, שהוא שעה ורבע לפני צאת הכוכבים, הוא ארבעה מיל ושעות, נמצא שפלג המנחה קודם לשקיעה בשעות מיל (שהוא של"ג אמה ושליש) והוא זמן מועט לפני השקיעה (כשלוש דקות, אם מיל הוא 18 דקות). לכן מסביר הרמב"ן שבעצם סברת ר' יהודה שזמן מנחה הוא עד פלג המנחה, ומשם ואילך הוא זמן ערבית, הוא משום שזמן זה הוא השקיעה, והוא תחילת ההתחלפות מיום ללילה. על-פי זה מסביר הרמב"ן גם את הגמרא בברכות, שממנה נראה כי ניתן לקבל שבת מפלג המנחה: "והתם אמרינן (ברכות כז ע"ב) 'אמר ליה רב לר' חנינא דצלי של שבת בערב שבת כר' יהודה מי בדלת, אמר ליה אין בדילנא, כלומר דכיון דצלי קביל עליה כל פלג המנחה בתוספת, ובדיל קודם לשאר בני אדם, שאין מוסיפין כל הזמן הזה מחול על הקדש אלא מקצתו, וכולה שמעתא כדאיתא התם, הא כל זמן שהחמה זורחת בארץ יום גמור הוא, אינו בכלל תוספת ולא בכלל ספק, ואע"פ שפלג המנחה מוסיף על מהלך ארבעת מילין האמור בפסחים, כשיעור שאמרנו, אין ביניהם אלא זמן מועט, וכשמתפלל בו של שבת לפני גמר תפלה מתחיל השמש לשקוע והגיעה שעת התוספת, והא דאמרין התם אדאיכא שמשא אריש דיקלי איתלו שרגא, הרחקה יתירא היא לתוספת, משום דלא קים להו בשיעורא דרבנן". הרמב"ן מסביר שאף-על-פי שאפשר לקבל שבת רק מהשקיעה, מכל מקום ניתן להתחיל להתפלל ערבית של שבת מפלג המנחה, כיוון שזהו זמן מועט לפני השקיעה, ולפני שיסיים את תפילתו כבר תשקע החמה וכבר יהיה בתוך זמן תוספת שבת.

ג. לדעת המהר"ח "אור זרוע" (ס' קפה), זמן תוספת שבת הוא שתי שעות לפני הלילה. הוא לומד זאת מתוך השוואה לתוספת שביעית, שהיא חודש, שהוא אחד מ"ב בשנה, ואם כן גם תוספת שבת היא אחד מ"ב מהשבת, וכיוון שיממה אורכה כ"ד שעות, זמן תוספת שבת הוא שעתיים. דעה זו הובאה גם במהרי"ל (שו"ת מהרי"ל החדשות ס"י מה, וגם בשו"ת מהרי"ל ס"י קנב ובאגור ס"י ששא) יחד עם שיטת הרא"ש, כהסבר למנהג שהיו מקבלים שבת בעוד היום גדול. עוד כתב שם המהרי"ל שמחשבים שתי שעות אלו על-פי חישוב של שעות זמניות, ונראה שם שמחשבים שתי שעות אלו לפני השקיעה. המחבר (שו"ת או"ח ס"י רסא סע"ב) הביא את דעת הרמב"ן כ"יש אומרים", אך שם (בס"י רסג סע"ד ובס"י רסז סע"ב) פסק כדעת הרא"ש, שמפלג המנחה ניתן לקבל שבת. ה"פרי מגדים" ("משבצות זהב" ס"י רסג ס"ק א) כתב: "ומשמע לכאורה דמתחילת השקיעה אם קבלו לתוספת הוה דין תורה, ומפלג המנחה עד תחילת השקיעה הוה מדברי סופרים אם קבלו בנדרי". אולם לענ"ד נראה דקשה ליישב בכך את פסקי המחבר, שהם נובעים מדברי הרמב"ן והרא"ש, ושניהם דיברו על תוספת שבת דאורייתא. יותר נראה ליישב באחד משני אופנים: שכיוון שהמחבר הביא את הרמב"ן כ"יש אומרים" לא הייתה כוונתו לפסוק כמותו, אלא כדעת הרא"ש שהביא בסתם בסימנים האחרים; או שכיוון שלשיטת המחבר מחשבים את פלג המנחה כשעה ורבע לפני צאת הכוכבים, אם כן יש זמן מועט בין פלג המנחה לשקיעה, וכפי שהרמב"ן עצמו כבר כתב, ניתן להתחיל להתפלל ערבית של שבת מפלג המנחה, ואם כן אין נפקא מינה בין הרמב"ן לרא"ש.

הרמב"א (שם ס"י רסא סע"ב) השיג על דברי המחבר שהביא שם את הרמב"ן, וכתב שמפלג המנחה יכול לקבל שבת. ואם כן נראה כי דעתו היא לפסוק כרא"ש. אולם הרמב"א כתב (שם ס"י רסא סע"א): "מי שקבל עליו שבת שעה או ב' לפני החשיכה – יכול לומר לא"י להדליק הנר ושאר דברים שצריך". מכך משמע שהוא חושש לשיטת המהר"ח "אור זרוע", שאף שעתיים לפני שבת חלה הקבלה. וכן פסק ה"ביאור הלכה" (שם סימן רסג ד"ה קודם הלילה), שניתן לסמוך על דעה זו ולקבל שבת שעתיים לפני הלילה. ומדברי ה"משנה ברורה" מבואר שכוונתו היא רק שעתיים לפני צאת הכוכבים של רבנו תם. וכן כתב ב"שמירת שבת כהלכתה" (ב פרק מג הערה ט) בשם הגר"ש אויערבך, שלידן שנקטינן כהגאונים ולא כר"ת, אין לקבל שבת שעתיים לפני השקיעה, שאף מה שמשמע מהרמב"א שניתן לנהוג כך – היינו שעתיים לפני צאת הכוכבים של רבנו תם. אך כאמור משו"ת מהרי"ל הני"ל, מוכח שכוונתו היא שניתן לקבל שבת אף שעתיים לפני השקיעה, ובכך הוא מיישב את המנהג שהיה בזמנו.

על כל פנים, אין להתפלל ערבית לפני פלג המנחה, כיוון שזמן תפילת ערבית הוא לכל המוקדם בפלג המנחה, כפי שנפסק בשו"ע (שם ס"י רלג סע"א). ולהתפלל רק קבלת שבת לפני פלג המנחה, אף אם אין הקבלה חלה, ודאי שמותר, כיוון שאין זה אלא אמירת מזמורי תהלים ושירת "לכה דודי" כנהוג, ובפרט לפי שיטת המהר"ח "אור זרוע" שהובאה במהרי"ל, שהקבלה מועילה אף שעתיים לפני השקיעה. לכן ניתן לתכנן את התפילה כך שיתפללו קבלת שבת לפני פלג המנחה, ולאחר פלג המנחה יתפללו ערבית.

² מבואר במסכת שבת (כג ע"ב) "ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר". ופירש רש"י את הטעם שלא יקדים: "דלא מינכרא שהיא של שבת". וב"הלכות גדולות" הובאה מימרה זו בהלכות חנוכה, ונראה שהוא סובר שלא על נרות שבת נאמרה, אלא על נרות חנוכה. וכן הרמב"ם (מגילה וחנוכה פרק ד הל' ה) פסק מימרה זו לענין נרות חנוכה. אך לדעת הרבה ראשונים (כרש"י) לענין נרות שבת נאמרה מימרה זו, וכן פסק המחבר (שם סי' רסג סע' ד), שאין להקדים הדלקת נרות שבת.

ובתוספות (ברכות כז ע"א ד"ה דרב) הקשו מסוגיה זו על מה שמבואר שם, שרב התפלל ערבית של שבת כבר בפלג המנחה, ששמע שאין להקדים את הדלקת הנרות. ותרצו שאם אינו מקבל שבת מיד כשמדליק, על זה אמרה הגמרא במסכת שבת שאין להקדים את הדלקת הנרות, אך רב היה מקבל שבת מיד, ולכן לא הייתה זו הקדמה כשהדליק נרות. ונראה שכוונתם היא שלעולם הדלקת הנרות צריכה להיות סמוכה לקבלת שבת, ולכן אם מקבל שבת בזמנה צריך להדליק סמוך לכניסת שבת, ואם מקדים לקבל שבת צריך להדליק בסמוך לזמן שבו הוא מקבל שבת. וכדברי התוספות כתבו גם הרא"ש (פרק ד סי' ו) ותלמידי רבנו יונה (יח ע"ב בדפי הרי"ף ד"ה רב צלי), והוסיפו כ"ל דניתן לקבל שבת מפלג המנחה. וכן פסק המחבר (שם סי' רסג סע' ד וסי' רסז סע' ב).

ונראה לפי זה, שאם מקבל שבת מיד בפלג המנחה יכול להדליק אף קצת לפני פלג המנחה, ובלבד שיהיה סמוך לפלג המנחה, שהוא הזמן שמקבל שבת. שכן כל שהדלקה צמודה לזמן שמקבל שבת – אין זו הקדמה, וכיוון שיכול לקבל שבת מיד בפלג המנחה יכול להדליק אף לפני, ובלבד שיהיה צמוד לפלג המנחה.

ה"מנחת כהן" (מאמר שני פרק ז) הקשה, שלפי שיטת רבנו תם, שהרא"ש נוקט כמותה, פלג המנחה הוא זמן מועט מאוד לפני השקיעה, ומאחר שהדלקה צריכה להיות לאחר פלג המנחה, אם כן הנהיגים להחמיר גם לשיטת הגאונים ומקדימים להדליק לפני השקיעה – נמצא שמדליקים לפני פלג המנחה אליבא דרבנו תם, שהרי אי אפשר לצמצם להדליק ממש סמוך לשקיעה. ניתן להקשות גם מדברי רבא (שבת לה ע"ב), שהורה לאלו שאינם בקיאים בכניסת שבת להדליק כאשר השמש בראש האילנות, וזמן זה ייתכן שהוא לפני פלג המנחה, או לכל הפחות גבולי מאוד ביחס לפלג המנחה, ולכאורה יש לחשוש שהדלקה לפני פלג המנחה. אך לפי דרכנו יש ליישב שאף לדעת הרא"ש, שלא ניתן לקבל שבת לפני פלג המנחה, מכל מקום ההדלקה יכולה להיות לפני פלג המנחה, ובלבד שתהיה סמוכה לפלג המנחה, שאז מקבל שבת. ולכן אף אם מקדימים קצת את ההדלקה לפני פלג המנחה – אין זו הקדמה, כיוון שהוא סמוך לפלג המנחה, שאז מקבל שבת. והנה המחבר כתב (שם סי' רסז סע' ב): "ובפלג המנחה יכול להדליק ולקבל שבת בתפלת ערבית ולאכול מיד". מלשונו קצת משמע שההדלקה עצמה צריכה להיות לאחר פלג המנחה. אולם ניתן לומר שעיקר כוונת המחבר לומר שקבלת שבת צריכה להיות מפלג המנחה ואילך, ממילא אם מקבל שבת ממש בתחילת פלג המנחה בהכרח מדליק נרות קצת לפני פלג המנחה. להיתר ההדלקה סמוך לפלג המנחה יש לצרף גם את דעת המהר"ח "אור זרוע", שניתן לקבל שבת אף שעתיים לפני שבת, ואם כן ודאי שאם אז מקבל שבת יכול להדליק. כן יש לצרף את דעת רבי עקיבא איגר (סי' רסג ס"ק ד), שאם הדליק לצורך שבת, אף אם הקדים להדליק, בדיעבד יצא ואין צריך לחזור ולהדליק. ואף שב"ביאור הלכה" (סי' רסג ד"ה מבעוד) פסק כמותו רק כשהדליק לאחר פלג המנחה באופן שהקדים, אך אם הדליק לפני פלג המנחה – פסק על-פי ה"עולת שבת" שאף בדיעבד צריך לחזור ולהדליק, מכל מקום מדברי רבי עקיבא איגר נראה שאין חילוק בכך, ויש לסמוך עליו בצירוף כל הנ"ל. גם בשו"ת "במראה הבזק" (ה תשובה לב) פסקו שבמקום צורך כגון זה ניתן לסמוך על רבי עקיבא איגר ולהדליק לפני פלג המנחה, ובלבד שהנרות ידלקו עד זמן האכילה. וכתבנו שם עצות נוספות, כגון למנות שליח שידליק לאחר פלג המנחה, או שגוי ידליק, או לכוון שעון שבת שידליק מנורה חשמלית, עיין שם בפרטי הדינים.

³ ה תשובה לב.

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@retzhemdah.org

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

<p>לע"נ שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלבי"ע סיון תשע"ט</p>	<p>לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועלישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לע"נ גב' לוריין הופמן ז"ל</p>	<p>לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
--	---	--	---	--

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת היידי

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.

זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

